

Metodika mapování výskytu kalouse ušatého na hromadných shromaždištích

Kalous ušatý (*Asio otus*) je naše běžná a všeobecně známá sova. Velmi zajímavé je její chování v mimohnízdním období, kdy se jednotliví ptáci sdružují na společná shromaždiště (vzhledem k převážně noční aktivitě sov je poněkud zavádějící používat termín nocoviště, někteří ornitologové používají namísto toho pojem „denišť“). Až několik desítek, někdy dokonce stovek kalousů tehdy obsazuje určité stromy, kterým bývají velmi věrní.

Vzhledem k tomu, že letošní rok je mimořádný co do počtu hrabošů, hlavní kořisti kalousů, lze očekávat, že bude početný i na kalouse. Proto mapování a sčítání zahájíme už v zimě 2019/2020, kdy se zaměříme především na sčítání vybraných významných shromaždišť, a bude pokračovat i v zimě 2020/2021.

Kde se shromaždiště – denišť kalousů nacházejí?

Většinou jsou to jehličnany – tisy, smrky, borovice, tůje, ale mohou to být i stromy listnaté, hlavně brzy na podzim před opadem listů (na více lokalitách bylo zjištěno, že ptáci po přiletu na podzim nejprve obsazují listnáče, nejčastěji lípy či břízy, a po opadu listů se přesunují na okolní jehličnany). Oblíbenými stanovišti jsou hřbitovy, parky, školní zahrady, ale mohou to být i soukromé pozemky v intravilánech obcí.

Ve volné krajině bývají společná shromaždiště nacházena vzácněji, bývají v hustých, převážně keřových porostech, v lesích či jejich okrajích, často borových, ale mohou to být i husté porosty vrb či jiných dřevin. Shromaždiště v lesích se však hledají mnohem obtížněji a patrně proto unikají pozornosti.

Jak denišť kalousů hledat?

Základní seznam známých nocovišť/denišť kalousů nalezneme v článku „**Kalous ušatý a jeho zimní shromaždiště na jižní Moravě**“ autorů V. Škorpíková, J. Zaňát, J. Klejdus, P. Berka (Crex 25, 2005). [PDF](#)

Nutno však vzít potaz, že se jedná o přibližně 15 let staré údaje a v současnosti se mohou shromaždiště nacházet jinde. Je tedy vhodné kontrolovat všechny vhodné jehličnaté stromy v obci.

Kdy jsou denišť obsazena?

Na hromadných shromaždištích se kalousi začínají objevovat nejčastěji během října (ale první hromadné výskyty jsou známy už v srpnu a jednotliví ptáci se zde mohou objevovat již v červenci), opouštějí je v březnu, nejpozději v dubnu. **Obsazované stromy jsou poznatelné díky četným stříkancům na větvích i kmenech a množství vývržků na zemi pod nimi** (pokud ovšem např. na hřbitovech nejsou vývržky pravidelně uklizeny).

Mapovat můžeme prakticky kdykoliv, samozřejmě nejvhodnější čas je období od listopadu do března, podle stop však lze často shromaždiště rozpoznat i bez kalousů (na jaře či v létě).

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC

Jak kalouse spočítat?

Zjistit počet ptáků, kteří zde přes den odpočívají, nemusí být nijak snadné, nejvíce záleží na druhu dřeviny, na které se ptáci zdržují, resp. na jejím zavětvění. Nejjednodušší je stromy obejít a snažit se sedící ptáky vyhledat zrakem. Takto zjištěný počet však není nijak přesný, protože řada kalousů je v koruně dobře ukryta a uniká pozornosti. Z dosavadních zkušeností vyplývá, že tato metoda může přinést správné výsledky jen na menším počtu lokalit, na nichž ptáci odpočívají na listnácích, příp. na borovicích.

Přesnější je počítat kalousy na večerním rozletu, kdy za soumraku opouštějí stromy, kde se přes den ukrývají, a vyletují do okolí za potravou. Na rozletu je třeba sčítat hlavně na lokalitách nepřehledných, kde je podle trusu a vývržků evidentně více kalousů. Byla by škoda ztrácet čas někde, kde jsou jen jednotky ptáků, kteří se dají vyhledat zrakem.

Jak se do mapování zapojit?

1) mapování denišť

Navazujeme na stejné mapování před 15 lety. Viz souhrnné články Crex 25 (2005) a Crex 27 (2007). Výsledky tak budou porovnány s předchozím mapováním a mohou přinést důležité poznatky o změnách populace, rozšíření a chování.

Prosíme všechny, kdo by se chtěli do mapování shromaždišť kalouse ušatého zapojit, aby kontaktovali někoho z koordinátorů a domluvili se s ním, jakému území se chtějí věnovat. Bylo by škoda, kdyby více lidí obcházelo stejné lokality a jiné zůstaly nepovšimnuty. Za pokus stojí i oslovit širší veřejnost včetně neornitologů (starosty obcí, myslivce apod.). Například zimoviště na hřbitovech jsou poměrně dost známá i mezi laickou veřejností.

Při mapování je dobré nejdříve zkontrolovat známa denišť kalousů a potom vhodná místa obci. Velmi důležitá jsou i negativní pozorování. Ta sice nelze zapisovat do Avifu, ale informujte o nich, prosím, regionálního koordinátora.

Ideální by bylo na každém shromaždišti provést 1–2 sčítání při rozletu. Tam, kde se nebude sčítat pravidelně, je vhodné provést sčítání v prosinci, lednu nebo únoru, kdy je na shromaždištích nejvíce kalousů. Přitom preferujeme ta shromaždiště, kde se podle vývržků a dalších pobytových znaků nachází pravděpodobně větší počty kalousů. Nicméně, každé místo může překvapit.

Příklad záznamu:

Je vhodné zapisovat do databáze <https://birds.cz/avif/index.php> a při zápisu v poli aktivita uvádět „nocování“ nebo „stopa“ dle charakteru pozorování.

https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=8290369

https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=8290341

Data je možné zadávat i v utajeném modu a poslat souhrnně ve formě exportu.

2) pravidelné sčítání na rozletu

Rozlet nastává obvykle 20–30 minut po západu slunce. Většinou ptáci vyletují postupně po dobu asi 20 minut, někdy však opouštějí shromaždiště najednou, hromadně. Ptáky na rozletu by mělo počítat v závislosti na charakteru konkrétní lokality více lidí, protože kalousi se mohou rozlétat do různých směrů.

Na základě výše uvedeného doporučujeme začít sčítání nejpozději 10 min po západu slunce a setrvat na místě alespoň 50 minut.

V případě sčítání při večerním rozletu je nutné zaznamenat následující údaje: **čas odletu prvního ptáka, celkový počet ptáků, čas odletu posledního ptáka** (vhodné je zaznamenat i průběh rozletu /př. postupně, naráz, 3+12+2+1/ a počasí).

Výsledky sčítání budou následně vyhodnoceny a publikovány v Crexu.

Termíny pravidelného sčítání:

- (20.10.–3.11. – říjen)
- (10.11.–3.12. – listopad)
- **10.12.–3.1. – prosinec**
- **10.1.–3.2. – leden**
- **10.2.–3.3. – únor**
- (10.3.–27.3. – březen)

Příklad záznamu:

Vhodné je zapisovat do databáze <https://birds.cz/avif/index.php> a při zápisu v poli aktivita uvádět „nocování“.

https://birds.cz/avif/obsdetail.php?obs_id=5021028

Data je možné zadávat i v utajeném modu a poslat souhrnně ve formě exportu.

Výskyt kalouse pustovky

Závěrem bychom rádi upozornili na možný výskyt kalouse pustovky mezi kalousy ušatými. Rozlišení obou druhů vyžaduje zkušenosti a dobré pozorovací podmínky. Na shromaždišti se mohou vyskytovat i další druhy ptáků. Všechny tyto případy prosím zaznamenávejte.

Budeme vděční i za jakýkoli náhodně zjištěný údaj o shromaždištích kalousů mimo rámec cíleného sledování.

Koordinátoři a e-mailové adresy:

Hodonínsko: Jaroslav Zaňát – Jaroslav.Z@volny.cz,

Břeclavsko: Petr Berka – berka.podivin@seznam.cz

Uherskohradištsko: Marek Palička – PalickaMarek25@seznam.cz

Znojemsko: Vlasta Škorpíková – vlasta_scorpikova@volny.cz

Brněnsko: Kryštof Horák – HorakKrystof@seznam.cz

Vyškovsko: Petr Navrátil – nafka@volny.cz

Blanensko: Jaroslav Koleček – j.kolecek@gmail.com

centrální koordinátor: Gašpar Čamlík – gasparc@seznam.cz, tel.: 731 782 066

Za jakoukoli spolupráci předem děkujeme, v případě nejasností se na nás neváhejte obrátit.

Gašpar Čamlík a Jan Sychra

Další práce o shromaždištích kalousů na jižní Moravě:

ŠKORPÍKOVÁ V., ZAŇÁT J., BERKA P. & KLEJDUS J. 2005: Kalous ušatý (*Asio otus*) a jeho zimní shromaždiště na jižní Moravě. *Crex* 25: 9–26. [PDF](#)

ZAŇÁT J., ŠKORPÍKOVÁ V. & BERKA P. 2007: Kalous ušatý (*Asio otus*) a jeho zimní shromaždiště na jižní Moravě II. *Crex* 27: 8–34. [PDF](#)

ZAŇÁT J. & BERKA P. 2007 Pravidelné sledování zimních shromaždišť kalouse ušatého (*Asio otus*) v Lednici v zámeckém parku a v Hodoníně ve čtvrti Bažantnice. *Crex* 27: 35–47. [PDF](#)

NAVRÁTIL P. 2007: Zimování kalouse ušatého (*Asio otus*) ve Slavkově u Brna. *Crex* 27: 48–49. [PDF](#)

BERKA P. 2017 Zimní shromaždiště kalousů ušatých (*Asio otus*) v okrese Břeclav v zimách 2005/06-2017-18. *Crex* 36: 108-158. [PDF](#)

[Fotoprezentace](#)

Metodika byla zpracována v rámci projektu Živé mestá - ochrana vtákov v urbánnom prostredí, číslo projektu 304021S136, realizovaném z programu Interreg V-A SK-CZ.

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍC